

47260

MATIJA GUBEC

KMETSKI KRALJ

Izdano v spomin kmetškega praznika
na Krškem polju, dne 23. avgusta 1925.

LJUBLJANA 1925.

Založba „Kmetijske tiskovne zadruga v Ljubljani“.

Tisk tiskarne „Merkur“ v Ljubljani.

MATIJA GUBEC

KMETSKI KRALJ

Izdano v spomin kmetškega praznika
na Krškem polju, dne 23. avgusta 1925.

LJUBLJANA 1925.

Založba „Kmetijske tiskovne zadruge v Ljubljani“.

Tisk tiskarne „Merkur“ v Ljubljani.

47260

~~46260~~

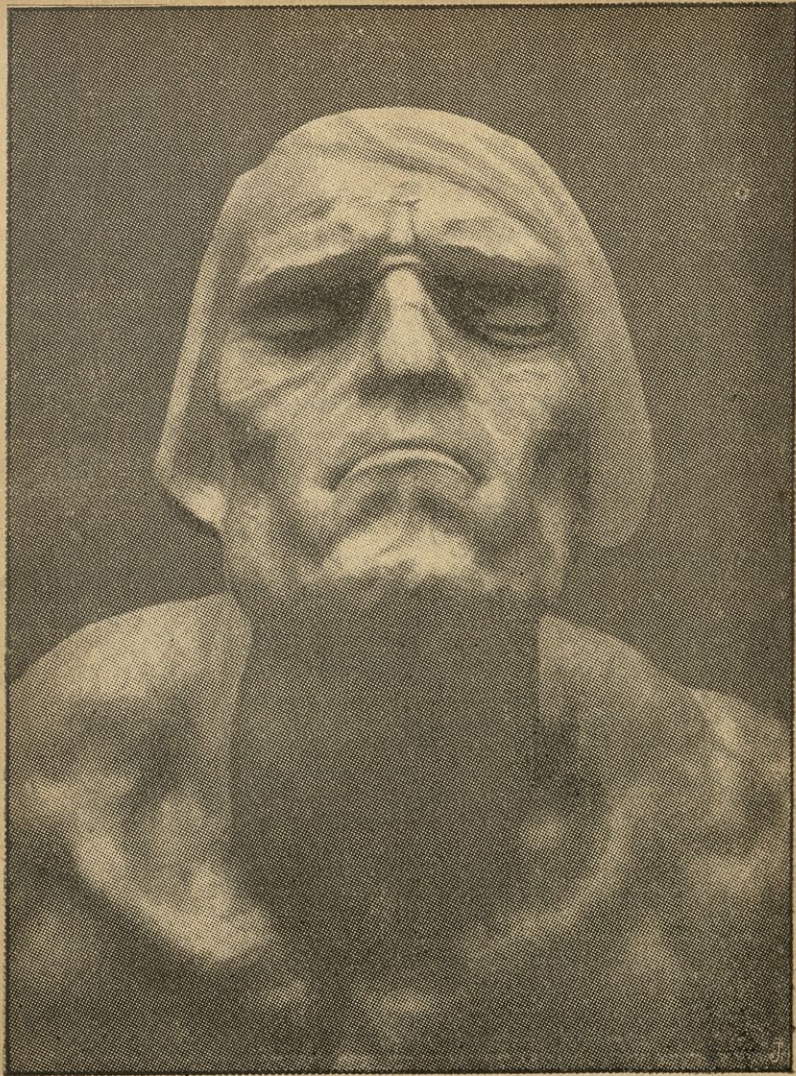
599

25

092500599

Kmečki stan pred 300 leti.

Dandanes je vsa zemlja razdeljena in vsak kos zemlje ima svojega lastnika in gospodarja. Kosi zemlje pa niso vsi enako veliki. Nekateri kosi zemlje merijo na tisoče oral ali johov, drugi zopet nekaj sto oral, prav majhni kosi pa merijo komaj nekaj kvadratnih metrov. Toda kdor ima večji ali manjši kos zemlje, ga ima v lasti oziroma je njegov lastnik.

Tako je dandanes. Ni pa bilo vedno tako.

Tudi naši predniki so zemljo obdelovali. Obdelovali pa so zemljo, ki ni bila njihova last.

V starih časih so imeli naši predniki z a d r u ž - n o zemljo. Velika rodbina je bila združena v z a - d r u g i. Zadruga je bila lastnik večjega ali manjšega kosa zemlje in člani zadruge so zemljo obdelovali in na svoji zemlji živeli od dela svojih rok. Prišli pa so v deželo tuji gospodarji, Nemei, ki so vpeljali pri nas nov red.

Na Nemškem so v srednjem veku vladali k r a - l j i. Nemški kralji pa niso bili le vladarji, ampak so bili po tedanjih postavah tudi lastniki vse zemlje, nad katero so vladali. Če je nemški kralj v zmago-

viti vojski podjarmil kakšno deželo, je vsled zmage postala vsa dežela njegova privatna lastnina.

Kralj pa vse zemlje ni mogel obdelovati sam s svojimi ljudmi. Zato je oddajal ker cele dežele svojim zvestim v najem. To so bili razni plemenitaši, knezi, vojvode, grofje in baroni. Kralj je dajal cele dežele v najem ali posamezni osebi do njene smrti, če pa je hotel kakšnega plemenitaša še posebno nagraditi za njegove zasluge, je dal celo deželo v najem rodbini plemenitaša za tako dolgo, dokler redovina ni izumrla.

A tudi knezi, grofje in vojvode niso mogli obdelovati sami s svojimi ljudmi celih dežel. Zato se tudi oni oddajali velike kose zemlje v najem zopet svojim zvestim služabnikom, ki so tvorili plemstvo nižje vrste. To so bili navadno vitezi, ki so si sezidali na njim dodeljenih posestvih mogočne gradove. Grajščaki pa zemlje tudi niso obdelovali sami, ampak obdelovati so jo kmetje, ki so imeli grajščinsko zemljo v najemu, in to ne samo do smrti za svojo osebo, ampak dedno. Kos grajščinske zemlje, ki ga je imel kmet v najemu od grajščine, je podedoval tudi njegov sin, toda ne kot lastnik, ampak zopet le kot najemnik.

V najemu pa niso imeli visoki in nižji plemenitaši zemlje zastonj, ampak so morali plačevati kralju najemnino. Oni so bili zavezani kralju pomagati v vojski in plačevati so morali kralju letno določeno svoto denarja. Nižji plemenitaši so morali plačevati najemnino zopet knezom in jim pomagati v njihovih

večnih bojih. Kmetje pa so morali od pridelka, ki jim ga je dajala v najem oddana zemlja, oddajati grajščaku deseti del pridelka ali desetino in določeno število dni so morali hoditi obdelovat zastonj grajščinsko zemljo.

To zastonjsko delo se je imenovalo tlaka in kmetje, ki so morali hoditi na tlako, so bili tlačani.

Ta način razdelitve zemlje imenujemo fevdalizem. Kakor pravimo mi dandanes, da odda kdo komu kakšno njivo v »štant«, tako je dajal nekdanj kralj cele dežele plemenitašem v »fevd«, visoki plemenitaši zopet nižjim, ti pa kmetom.

V tedanjih razmerah kmet torej ni bil sam svoj gospod, on ni bil lastnik tiste zemlje, ki jo je obdeloval, ampak je bil navaden grajščinski hlapec ali tlačan.

Polagoma pa so postali knezi, vojvode in grofje zelo mogočni in so celo kraljem odrekli svojo pokorščino. Brez pomoči plemenitašev je bil kralj ničla. To so plemenitaši kmalu sprevideli in so kraljevsko moč nad seboj zelo omejili. Toliko hujše pa so pritiskali na nižje plemstvo, to pa zopet na kmete.

Tako je postal kmet-tlačan počasi popolnoma brez praven. Nad kmeti so sodili grajščaki. Bila so v deželi sicer tudi kraljevska sodišča, toda napram grajščakom so bila sodišča brez moči. Kmetom, ki so se pritoževali zaradi različnih okrutnosti svojih gospodarjev, je sodišče dalo sicer prav, ker pa ni imelo na razpolago potrebne moči (vojakov in žan-

darjev), da bi svoje razsodbe tudi izvršilo, so ostali kmetje brez varstva in zaščite in so bili na milost in nemilost izročeni samovolji in objestnosti grajščakov.

Objestnost grajščinske gospode sčasoma ni poznala nobenih mej več. Grajščinski hlapci in valpti niso pobirali kmetom samo desetine, ampak so jim pobrali, kolikor se jim je zljubilo. Na tlako so gonili ljudi, kedar jim je to padlo v glavo, in so od dela izmučene kmete-tlačane pretepali do krvi. Pred pohotnostjo grajščinske gospode in grajskih hlapcev ni bila varna nobena kmečka žena in nobeno kmečko dekle. Plemeniti vitezi pa so prirejali na svojih gradovih razkošne pojedine in veselice, pijančevali so noč in dan in igrali za visoke svote. Marsikateri grajščak je zaigral cele vasi s tlačani vred in tlačani so tlačanili in plačevali desetino onemu, ki je v igri dobil.

Kmet ni bil več človek, ampak navadno živinče, ki ga pelješ na sejm in prodaš ali pa ubiješ.

Tak je bil položaj slovenskih in hrvaških kmetov pred 300 leti in sploh vseh kmetov po vseh deželah, kjer je vladal fevdalizem. Pomoči ni bilo nikjer, kajti tudi visoka cerkvena gospoda je živela tako kakor so živeli plemenitaši, razsipno in razkošno in tudi obširna cerkvena posestva so obdelovali tlačani. Le tu in tam se je našel med priprostim ljudstvom ubog župnik ali kaplan, ki je imel za kmete-trpine tolažilno besedo. Bogatejši župniki pa so držali z grajščaki, ker so tudi farovške grunte obdelovali — tlačani.

Prva znamenja svobode.

V srednjem veku je bila za vse ljudi glavna stvar **v e r a**. Takrat še niso poznali narodnega vprašanja, tudi ne socialnega vprašanja, ampak vse življenje se je sukalo samo okoli vere in verskih vprašanj.

Kljub velikemu pomenu vere v tedanjem času pa je versko življenje čimdalje bolj propadalo. V starih knjigah beremo naravnost grozne stvari o življenju tedanjih visokih cerkvenih dostojanstvenikov, ki so imeli vero samo na jeziku, njih srca pa so koprnela samo po posvetnem blagu in po posvetnem uživanju. Velikanski prepad, ki je zazijal med resničnimi verskimi nauki in med zlorabo vere v posvetne namene, je moral roditi lepega dne odločen odpor proti **z l o - r a b i** večnih Kristusovih nauk.

Skoro istočasno sta se rodila dva moža, ki sta javno nastopila proti tedanji zlorabi vere. To sta bila **J a n H u s** na Češkem in **M a r t i n L u t e r** na Nemškem. Njihovi nauki so segli tudi v Slovenijo in kar je Martin Luter za Nemce, to je postal **P r i m o ž T r u b a r** za Slovence.

Te tri može je obsodila katoliška cerkev kot kriverce, ker so oznanjali nauke, ki nasprotujejo katoliški veri. Mi se tej obsodbi ne protivimo, ker ni naša stvar soditi o opravičenosti ali neopravičenosti te obsodbe. Nepobitna resnica pa je, da imajo ti trije možje tudi velikanske zasluge vsak za svoj narod in glavna

njihova zasluga je, da so učili ljudi misliti z lastnimi možgani!

Ti možje so namreč rekli, da je sveto pismo sveta knjiga, ki jo naj vsakdo bere, razume pa jo naj vsak po svoje, kakor jo more in ne samo tako, kakor jo razumejo drugi.

S temi besedami je bil led prebit in položen temeljni kamen verski svobodi. Priproste kmečke glave pa so šle še dalje in kmetje cele Evrope so s svobodo vere vred zahrepeneli tudi po svoji državljanski in socialni svobodi, da se oprostijo neznoznega grajščinskega pritiska in jarma.

Sedaj pa se zamislimo še posebej v položaj slovenskih in hrvaških kmetov v 16. stoletju.

Starih pravic ni bilo več, ker jih mogočni grajščak ni spoštoval. Cesar je bil daleč in brez moči, ker brez plemenitšev nič pomenil ni. Pritožbe so bile izključene. Kar je pridelal in priredil, mu je pobral grajščak. Za svoje trdo delo na grajščinskem posestvu je bil tepen do krvi ali pa so ga pahnili v globoko grajščinsko ječo, kjer je od lakote poginil. Čast kmečkih žena in deklet v očeh grajščinskih pohotnežev ni veljala nič. Kar pa je kmetu končno pustil še grajščak, so mu pobrali Turki, ki so leto za letom upadali v lepe hrvaške in slovenske dežele, kjer so plenili, ropali in morili zopet le kmeta, med tem ko je grajščak čepel na varnem na svojem utrjenem gradu. Tolažbe nikjer nobene, niti v cerkvi ne, kajti duhovna gosposka je bila verna služabnica posvetne in je preklinjala vsakogar, kdor bi se upal upreti zoper trinoštvo in div-

jaštvo plemenite gospode. Edina tolažba so bila — nebesa, kjer bo vse trpljenje bogato poplačano . . . Nihče pa se ni upal izreči misli, zakaj smejo že na tem svetu biti srečni in zadovoljni gospodje grajščaki in cerkveni dostojanstveniki, ki koncem koncev tudi upajo biti deležni večnega izveličanja! Kdor bi se bil upal izreči tako misel, tega bi bili prokleli že pri živem telesu.

Lahko si torej mislimo, kako je morala vplivati na duše slovenskih in hrvaških kmetov odrešilna beseda o svobodi. Ko so naši predniki slišali to besedo, niso mislili samo na versko svobodo, ampak tudi na svojo gospodarsko svobodo in na svojo človeško svobodo. Poti do svobode pa ni bilo nikjer! Če so jo hoteli imeti, so si jo morali priboriti — s krvjo! Drugega izhoda ni bilo.

Upor.

Krasna je pokrajina, ki se razteza od Novega mesta do Krškega in ob gozdnatih Gorjancih tja do Brežic in preko Sotle ob mičnih vinskih goricah doli do Zagreba. Pokrajina je kakor ustvarjena, da bi bila za pridne roke paradiž, ker daje in rodi vse, kar si srce poželi. Namesto paradiža pa je bila ta lepa pokrajina pred 400 leti za naše prednike živ pekel.

Na plodno krško in savsko ravan gledajo še danes spomeniki nekdanjega kmečkega trpljenja. Nad Leskovicem čepi mogočni grad Turjaških grofov, nad

Krškem štrle v nebo razvaline nekdanjega krškega gradu, v Brežicah se dviga grad grofov Attemsov in tako bi lahko našteali od Mokric dalje skozi do Zagreba še lepo število plemenitaških gnezd, kjer so se nekdanj šopirili oblastni tujci in pili kri slovenskega in hrvaškega kmeta.

Grajščinska razbrzdanost ravno v teh blagoslovljenih krajih ni poznala nobenih mej. Dobro se kmetom tedaj ni godilo nikjer, a tukaj najhujše. Zato pa je prišlo, kar je moralo priti. Teptano ljudstvo se je dvignilo, zagrabilo za orožje, svoje krvosese poklalo ali jih pregnalo in maščevalen plamen gorečih grajščin je oznanjal v temno noč, da živi v teh krajih ljudstvo, ki hoče svojo pravico in za svojo pravico so žrtvovali tedaj slovenski in hrvaški kmetje na tisoče kmečkih življenj.

Od vseh strani je drlo skupaj nad nešteti kričami, trinoštvi in zločini razjarjeno kmečko ljudstvo na slovensko hrvaško mejo. Takrat sta si prvič v zgodovini podala bratsko roko slovenski in hrvaški kmet v obupnem boju za dosego svojih starih kmečkih pravic. Krepko sta se postavila na branik Pravice in Svobode, žrtvovala sta v krvavem boju vse, kar sta imela, toda vsi napor in vse žrtve so ostale žalibog zastonj.

Mogočno plemstvo cele Evrope se je zavedalo ogromne nevarnosti, ki je grozila njegovemu gospodarstvu. Od vseh strani so se zbirali vojaško izurjeni najemniki in se vsuli kot toča na vojaško neizvežbane

in slabo oborožene kmete. Nesrečni kmetje so podlegli v neenakem boju in plemenitaški zmagi je sledilo krvavo maščevanje.

Ne bomo opisovali grozot, ki jih je zagrešila zmage pijava plemenitaška soldateska nad ubogimi premaganimi kmeti. Neizbrisen pa je ostal v spominu slovenskih in hrvaških kmetov prizor, ki so ga gledali v ponosnem Zagrebu.

V Zagreb so pripeljali kmeta Matijo Gubca, voditelja upornih kmetov. V svoji zverinski podivjanosti je dala plemenitaška druhal potisniti jetniku na glavo razbeljeno železno krono, stisnila mu je v roke razbeljeno železno žezlo in rjula: Živijo Gubec, kmečki kralj!

Tako je končal kmečki upor — takrat!

Ni pa pomislila plemenita grajščinska gospoda takrat, da je z razbeljenim železom kronala edinstvo in nezlomljivo slogo slovenskega in hrvaškega kmeta! Z razbeljenim železom kronano trpljenje slovenskih in hrvaških kmetov je v srcih obeh zanetilo iskre, ki se danes, po dolgih stoletjih, razvija v mogočen plamen skupnega boja za svobodo slovenskih in hrvaških kmetov!

Nova doba.

Upornih kmetov ni vrgel zmagoviti plemenitaški in grajščinski meč ob tla samo pri nas, ampak po celi

Evropi. Zatirana kmečka raja je morala zopet tlačati svojim zatiralcem po Nemškem, po Francoskem, po Italiji in v Rusiji cela dolga stoletja, dokler ni mera postala še enkrat polna. Tedaj pa je zavrelo po celi Evropi.

Izbruhnilo je na Francoskem. Tam so živeli v 18. stoletju ljudje, plemeniti ne po rojstvu, ampak po duhu in srcu, ki so si rekli: Ali je res pravično, da imajo le plemenitaši in visoki cerkveni gospodje vse pravice, drugi pa nobenih? Kaj nismo vsi ljudje, ustvarjeni po božji podobi? Ali je to prav, da eden gospoduje samo zato, ker je sin »plemenitega« očeta, nad tisoči delovnih kmetov, obrtnikov in delavcev, ti pa trpe kot črna živina za druge? — »Ne«, so učili ti ljudje, »to ni in ne more biti prav«.

Take besede so segale sestradanemu in izmozganemu francoskemu ljudstvu globoko v srce. Zatirani ljudje so začeli misliti! A kolikor bolj so razmišljali svoj položaj, toliko bolj so uvideli, da to ne more biti »božja volja«, da bi oni morali večno tlačati, malo število plemenite posvetne in cerkvene gospode pa naj bi uživalo plodove njihovega dela! S tem spoznanjem pa je rastle tudi njihova neupogljiva volja in jeklena odločnost, da mora biti takih razmer konec.

Leta 1789. je zavrelo najprej v Parizu in požar revolucije za »človeške pravice« je zajel hipoma celo Francosko do zadnjega kota. Na tisoče človeških žrtev je zahtevala krvava revolucija, katere moč je slonela na složnem nastopu in na zavesti francoskega kmeta, toda ogromne

žrtve niso bile zastoj. Francoska revolucija je strla predpravice plemstva, strla je graščinsko tlačanstvo in ustvarila je iz podložnih tlačanov svobodne in enakopravne državljane in iz potlačenih kmetov neodvisne gospodarje one zemlje, ki so jo obdelovali!

Sedaj pa se vprašajmo: Ali ni bila glavna misel velike francoske revolucije ona, ki je navduševala pred 400 leti Matijo Gubca in slovenske in hrvaške kmete? Ali se niso eni in drugi borili za to, da se jim vrnejo one stare pravice, ki sta jih dala človeku Bog in narava in ki so jih ljudem grajščaki in plemenaši s silo vzeli?

Val francoske revolucije je zmagovito preplaval celo Evropo. Plemstvo cele Evrope se je sicer proti Francozom zaklelo in zarotilo, da njihovo revolucijo uduši, toda junaška požrtvovalnost francoskih kmetov ni samo vseh napadov odbila, ampak je zmagovito prodirala po celi Evropi. Kjer so se pojavile francoske čete, so zasejali tudi nov odrešilni nauk in grajščinsko plemstvo je moralo na kolena, v eni državi prej, v drugi pozneje. Načelo predpravic in neenakopravnosti je izginjalo in načelo državljanske enakopravnosti in svobode je zmagalo na celi črti. Z zmago teh načel je bil položen trden temelj moderni demokraciji ali vladi ljudstva in to je največja pridobitev zmage one ideje, ki jo je med nami že pred 400 leti zastopal kmečki kraljmučenik Matija Gubec.

V dobi demokracije.

Francoska revolucija je oprostila kmete fevdalnih grajščinskih okov, vrnila mu je njegovo zemljo in ga napravila iz podložnika in tlačana za enakopravnega državljana. S tem je tudi kmetu odprta široka pot do političnega udejstvovanja.

Kmečki stan v vseh deželah pa po tej poti še ni prišel daleč naprej. Komaj je bila odpravljena glavna ovira kmečkega napredka, so se že pojavile nove težave, ki jih mora kmečki stan ravno tako premagati, kakor je premagal tlačanstvo, če hoče boj za svojo svobodo zmagovito dobojevati do konca.

S proglasitvijo in z uveljavljanjem državljske enakopravnosti je bila in je še kmečkemu stanu dana moč, da se v vsem državnem in socialnem življenju tudi uveljavi z vsemi svojimi opravičenimi zahtevami. Uveljaviti pa se kmečki stan politično še do danes ni mogel, ker ni znal povsod uporabiti dane mu moči.

Uveljavljanje politične moči zahteva namreč mnogo izobrazbe in šolanja. Kdor se hoče politično uveljaviti v demokratični državi, mora vedeti, kaj je država in mora natanko poznati ustroj moderne države. Najboljši stroj mi nič ne pomaga, če ga ne poznam in ne vem, kaj naj z njim začnem. Pravica do uporabe stroja še ni vse, ampak jaz moram znati sam ravnati s strojem, kajti, če ga

uporabljaajo drugi, se prerado zgodi, da ga rabijo na mojo škodo.

To se je pokazalo zlasti pri nas. Tudi slovenski in hrvaški kmetje smo z državljansko enakopravnostjo vred dobili pravico do uporabe državnega stroja in to pravico imamo še vedno. Isto pravico pa so dobili tudi drugi sloji, zlasti oni, ki so stopili na mesto plemenitašev in grajščakov in to je moderna buržujazija ali kakor mi po domače pravimo, gospoda.

Kar je bilo nekdaž za kmeta plemstvo in tlaka, to je zanj danes meščanski velekapital in temu kapitalu udinjana inteligenca. Ti dve sili stastisti, ki sta se dandanes popolnoma polotili državnega stroja, ker nimata samo pravice uporabljati ga, ampak ga tudi znata uporabljati. Ker pa je sebičnost prirodna človeška lastnost, je razumljivo, da ta dva sloja one moči, ki jo daje državljanska enakopravnost vsem v enaki meri, ne izrabljata za vse, ampak v prvi vrsti zase in s tem seveda na škodo tretjega. Ta nesrečni »tretji« pa je zopet — kmet in delavec!

Slovenskega in hrvaškega kmeta čaka torej nova težka naloga, da si namreč prisvoji tudi one pravice, ki mu jih je izvojevala velika francoska revolucija in ki mu jih daje moderna demokracija. V mnogih modernih demokratičnih državah kmet še ni tako zastopan, kakor bi moral biti, ker držita vso moč v rokah velekapital in njemu služeča inteligenca. Kmečki boj gre torej dandanes za tem, da pride tudi kmet do onih pravic, ki mu jih danes kratita kapital in njegova inteligenca in boj za uveljavljenje

teh pravic imenujemo boj za kmečko ali seljaško demokracijo. Ta boj je začel na Hrvaškem Radić. Ta boj je segel že daleč preko hrvaških meja in sega tudi na slovensko ozemlje. Ta boj pa v svojem jedru in bistvu ni nič drugega, kakor nadaljevanje boja za kmečko »staro pravdo«, ki ga je začel Matija Gubec pred 400 leti. Kakor so kmetom nekdanj kratili grajščaki njihove naravne pravice, tako kmetom dandanes krati njihove s francosko revolucijo pridobljene pravice kapital in njegova inteligenca. Kakor pa je velika ideja Matije Gubca zmagala nad fevdalnim plemstvom in strla grajščinsko tlačanstvo, tako si bo kmečka zavednost znala tudi danes izvojevati svojo pravično zmago.

Kaj nam je potrebno?

Za vsak boj je potrebno orožje. Tudi kmetje se morajo v svojem boju za kmečko demokracijo in za zmago svoje »stare pravde«
posluževati orožja.

Orožje pa je dvoje vrste. Za krvavo vojsko potrebujejo ljudje topove, puške, bombe, strupene pline. Za mirno vojsko pa potrebujejo idej in to orožje je nepremagljivo.

Matijo Gubca so plemenitaši premagali s krvavim orožjem, niso pa zatrli v kmečki duši misli na osvoboditev kmečkega stanu. Za to je bilo krvavo orožje preslabo. Ko je ideja o kmečki osvoboditvi tekom stoletij dozorela, je plemstvo padlo in nobeno orožje ga ne more več dvigniti.

Tudi mi ne gremo v boj brez idej. Mi se moramo v prvi vrsti zavedati, da moremo uspešno nastopati proti modernemu plemstvu (kapitalu in njegovi inteligenci) z oboroženim znanjem in temeljito izobrazbo. Mi se moramo učiti, učiti in zopet učiti, da nas kapital in inteligenca ne bosta mogla slepiti s praznimi besedami in frazami. Prazne besede pa loči od resnice samo izobražen človek. Vsestranski naši izobrazbi mora biti posvečena naša glavna skrb.

Zavedati se moramo dalje, da smo kmetje, in sicer slovenski kmetje, kakor se morajo zavedati hrvaški in srbski naši kmečki tovariši, da so hrvaški in srbski kmetje, ki imajo vsi svoje posebne skrbi in težave, nas vse skupaj pa družijo naša kmečka stanovska zavest in stanovska solidarnost. Matija Gubec ni hotel nikomur nič vzeti, kar je bilo njegovo, ampak je hotel le svoje! On ni hotel gospodstva in predpravice in komande, ampak on je hotel, naj ima vsak svoje! Njegovo geslo je bilo »Pravda«, t. j. Pravica, nikdar pa nasilje! Ne nasilje nad posameznim človekom, ne nad stanom! In mi lahko dostavimo, da tudi ne nad narodom in ne nad državo! To je kmečka demokracija!

Zavest solidarnosti pa nas sili v skupno kmečko organizacijo. Brez organiziranega dela dandanes ni uspeha. V moderni družbi pomeni posamezen človek le takrat nekaj, če je duševni velikan. Taki pa so redki. Kar pa je naš priprostih ljudi, ki nismo od Boga in od narave obda-

rovani s posebnimi zmožnostmi, dosežemo uspehe le s skupnim, organiziranim delom.

Vse naše delo pa mora biti usmerjeno na skupen naš cilj, na našo kmečko osvoboditev. Kadar si bomo priborili svojo moč, ki nam pripada, bomo pa lahko govorili tudi o drugih stvareh, ki so manj važne.

Naša zvezda-vodnica naj bo nepremagljiva ideja kmečkega kralja-mučenika Matije Gubca, da mora biti tudi kmet svoboden in prost. Prost grajščinskega tlačanstva, prost idejnega suženjstva in kapitalističnega hlapčevstva!

Matija Gubec — kralj!

Še eno stvar ne smemo pozabiti, ki je za današnje naše razmere jako važna in poučna: Naši predniki so imenovali Matijo Gubca kmečkega kralja!

Iz vsega, kar smo prej povedali, mora spoznati vsak, kaj so naši predniki v boju za svoje pravice hoteli in zakaj so svojo kri prelivali. Hoteli so, na kratko rečeno, svojo staro pravico, ta je, da bi oni imeli tisto besedo in moč in veljavo v javnem življenju, ki jim gre po božji in naravni postavi, ki jim gre vsled njihovega pomena za človeško družbo in vsled njihovega dela. Mi, moderni ljudje, bi rekli, da so se oni hoteli uveljaviti kot polnopraven in enakopraven činitelj tudi v vladi države.

Kjer pa se vsi ljudje in vsi stanovi brez razlike lahko uveljavijo v državi kot polnopravni in enako-

pravni državljani, tam govorimo o republiki. Jedro in bistvo republike namreč ni to, ali zastopa državo na zunaj kot njen vidni zastopnik in predstavnik od ljudstva za krajšo ali daljšo dobo izvoljeni predsednik, ali pa dosmrtni predsednik (kakor je v češkoslovaški republiki prezident Masaryk) ali pa dedni predsednik. Tudi to ni jedro in bistvo republike, ali se imenuje vidni zastopnik države na zunaj predsednik, ali cesar ali kralj ali pa vojvoda ali knez. To so prazna imena. Jedro in bistvo republike tvori vlada ljudstva! Kjer ima ljudstvo, in sicer vsi ljudje brez razlike na stan in starost, možnost uveljaviti svoje želje in zahteve v državnem življenju, tam je republika!

Največja in najbolj urejena in tudi najstarejša republika sveta je Anglija. Tam ima edino besedo ljudstvo in ljudski zastopniki odločujejo sami po svoji volji o vsem kar se tiče države. Vidni predstavnik angleške države na zunaj pa se ne imenuje prezident, ampak kralj. Kralja Angleži niti ne volijo, ker nima nobenih odločilnih pravic, ampak oni puste, da se predstavništvo države na zunaj podeduje! To oni lahko brez skrbi puste, ker vedo, da odločujejo vendarle oni sami o vseh važnih zadevah in nihče drugi.

V ameriških Zedinjenih državah pa imajo zastopnika države na zunaj, ki ga volijo in ki ga imenujejo prezidenta. Ta prezident pa ima mnogo večjo moč po ameriški ustavi, kakor angleški kralj na Angleškem. On ima tako veliko moč, da bi po naših pojmih prav-

zaprav ameriškega prezidenta morali imenovati kralja, angleškega kralja pa prezidenta!

Zunanja oblika vladavine torej ni odločilna, ampak odločilno je to, kdo ima moč v svojih rokah. Če jo ima ljudstvo — tam je republika, čeprav je vidni zastopnik države na zunaj cesar ali kralj itd.; kjer pa ljudstvo nima vse moči v svojih rokah, tam vlada en sam, tam je monarhija, pa naj se imenuje vladar magari tudi le prezident.

To so spoznali že naši predniki, ki so se borili za svojo moč in so vidnega zastopnika svoje moči vseeno imenovali — kralja.

Zgodovinski podatki.

Najhujši kmečki upori na Slovenskem so bili v letih 1503., 1513., 1514.—1516. in 1573. Začeli so se pod vplivi iz Nemčije na Koroškem in Štajerskem, svoj višek pa so dosegli ob dolenjsko-hrvaški meji. Dolenjska je bila nekako pripoznana domovinska občina nezadovoljnih, za svoje pravice ogoljufanih kmetov. Upore na Koroškem in v sosedni Štajerski je gospoda kmalu zatrla. Mnogo bolj krvavi boji pa so divjali po Dolenjskem in v sosedni Hrvaški.

Najhujše je bilo leta 1573. Že leto prej se je začelo na Hrvaškem okoli Suseda in Stubice neko tiho gibanje in vedno več kmetov je nosilo bršlinovo pero kot znak zarote. Kmečko gibanje so vodili Matija Gubec, Andrej Pasanee in Gušetič, za vrhovnega voja-

skega poveljnika pa so si izbrali Ilijo Gregoriča iz Ribnika pri Metliki.

Svojo armado so kmetje razdelili na več oddelkov. En del naj bi udrl preko Kranjskega na Štajersko, drugi proti morju, tretji pa bi branil domove pred Turki. Po enoletnih pripravah se je začel boj.

A tudi gospoda ni držala rok križem. Zbrali so štajersko deželno brambo, zbiralo se je koroško plemstvo, na Hrvaškem pa so zbirali čete zagrebški škof Draškovič, grof Zrinjski in drugi. Solnograški nadškof Janez Jakob pa je poslal plemičem 25.000 goldinarjev posojila za oboroževanje.

Uporni kmetje so najprej navalili na Krško. Tu jih je premagal grajščak Jošt Turn, ki se je nad premaganci grozovito maščeval. Četo Ilije Gregoriča je premagal grof Zrinjski pri Kozjem na Štajerskem. Glavni del kmečke vojske, okoli 10.000 mož pa je bil zbran pri Stubiških Toplicah. Poveljnika sta bila Matija Gubec in Pasanec. 14. februarja leta 1573. je prišlo do spopada. Nad 5000 kmetov je obležalo na bojišču. Matijo Gubca in Pasanca so plemenitaši vjeli.

Vjetega Matijo Gubca so odpeljali v Zagreb, kjer so ga na javnem trgu posadili na razbeljen železni prestol in mu zabili v glavo razbeljeno železno krono z dolgimi žebli.

Tako je končal kmečki kralj-mučenik Matija Gubec. Njegov duh pa živi in njegove ideje bodo živele, dokler bo živel slovenski in hrvaški kmet!

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS 0

00000443601

